

ประวัติพระมงคลเทพมุนี (เอี่ยม)

พระมงคลเทพมุนี มีนามเดิมว่า เอี่ยม ฉายาว่า เกสรภิกขุ เป็นสกุลพราหมณ์ ชาตินิยมอยู่ตำบลบางขุน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี บิดาชื่อนาย มารดาชื่อนาง เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันที่พฤหัสบดี เดือนยี่ แรม ๑๐ ค่ำ ปีจอ จุลศักราช ๑๒๐๐ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๘๑

ปีพระพุทธศักราช ๒๓๘๖ ในรัชกาลที่ ๔ เมื่ออายุ ได้ ๑๕ ปี ได้เป็นศิษย์พระญาณสังวร (บุญ) อยู่ที่วัดราชสิทธิาราม

ปีพระพุทธศักราช ๒๓๘๘ อายุ ๑๗ บรรพชาเป็นสามเณร ในสำนักพระปลัดอ่อน วัดราชสิทธิาราม ศึกษาอักขระสมัย และเรียนพระปริยัติธรรมบาลีมูลกัจจายน์ ในสำนักมหาดวง วัดราชสิทธิาราม

ครั้นถึงปีพระพุทธศักราช ๒๔๐๒ อายุครบอุปสมบท ๓๑ ปี พัทธสีมา วัดราชสิทธิาราม

พระวินัยรักจิต วัดหงส์รัตนาราม เป็นพระอุปัชฌาย์

พระอมรเมธาจารย์ (ทศ) วัดราชสิทธิาราม เป็นพระกรรมวาจาจารย์

พระสังวรานุนงศ์เถร (เมฆ) วัดราชสิทธิาราม เป็นพระอนุสาวนาจารย์

อุปสมบทแล้ว ศึกษาวิปัสสนาธุระ ในสำนักพระสังวรานุนงศ์เถร (เมฆ) ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ พรรษาแรก ได้เป็น พระพิธิธรรม

ต่อมาพรรษาที่ ๑๔ ได้ออกสัญจรจาริกถือธุดงค์ ไปตามจังหวัดภาคเหนือ โดยตามพระสังวรานุนงศ์เถร (เมฆ) ไปบ้าง บางทีก็ไปเองบ้าง และเคยแรมพรรษาที่วัดค้อยท่าเสา จังหวัดอุตรดิตถ์ สองพรรษา กลับมาแล้ว ได้รับแต่งตั้งเป็น พระถานานุกรมที่ พระใบฎีกา ว่าที่ถานานุกรมชั้นที่ ๓ ของพระสังวรานุนงศ์เถร (เมฆ) ต่อมาพรรษาที่ ๑๕ ได้เป็นพระปลัด ว่าที่ถานานุกรมชั้นที่ ๑ ของพระสุทธิศีลาจารย์ วัดราชสิทธิาราม

ปีที่ท่านเป็น พระปลัด นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบำราบปรปักษ์ มีพระประสงค์ ให้พระมงคลเทพมุนี ครั้งเป็นพระปลัดเอี่ยม ช่วยแต่ง **ลิลิตมหาราช** ท่านก็แต่งถวายจนสำเร็จ การแต่งในครั้งนั้นมีผู้อื่นช่วยบ้างเล็กน้อย ต่อมาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าฯ กรมพระยาบำราบปรปักษ์ ได้นำหนังสือที่ท่านแต่งเสร็จแล้ว ไปไว้ในหอพระสมุดวชิรญาณ

ต่อมาได้ถวายเทศ ถิ่นข่วนประเวศ หน้าพระที่นั่ง รัชกาลที่ ๕ จึงทรงแต่งตั้งเป็นพระครูชั้นพิเศษที่ **พระครูพจนโกศล** ท่านเป็นทั้งนักกวี เป็นทั้งนักเทศมหาชาติฝีปากเอก เป็นพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับด้วย กรมพระยาดำรง ได้เขียนเล่าประวัติ พระมงคลเทพมุนี (เอี่ยม) ไว้ในหนังสืองานพระราชทานเพลิงศพ ของพระมงคลเทพมุนี(เอี่ยม) เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๖ ว่า

” กระบวนเทศมหาชาติ ของมงคลเทพมุนี (เอี่ยม) ดูเหมือนจะเทศได้ทุกถิ่น แต่ถิ่นข่วนประเวศ นั้น นับว่า ไม่มีตัวที่จะเสมอ ท่านได้เคยถวายเทศนั้นประจำตัว มาตั้งแต่ข้าพเจ้า (กรมพระยาดำรง) ยังเด็ก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ก็ทรงโปรด แต่ทรงมีพระราชดำรัสติ อยู่คราวหนึ่ง ว่า...

“พระครูเอี่ยม (พระครูพจน โกศล) เทศก็ดี แต่อย่างไรดูเหมือน อมกัณโฐไว้ในปาก”

ต่อมาเมื่อท่านได้เป็น พระมงคลเทพมุนี ฟันหักหมดปากแล้ว ได้ถวายเทศอีกครั้งหนึ่ง รัชกาลที่ ๕ ทรงดำรัสชมว่า “ตั้งแต่ก่อนอัฐิหลุดออกจากปากหมด พระมงคลเทพฯ เทศเพราะขึ้นมาก” ท่านนับอยู่ในพระราชอาณาเขตที่ทรงพระเมตตา องค์หนึ่ง คู่กับพระสังวรานุนงศ์เถร (เอี่ยม) วัดราชสิทธิาราม

พระสังวรานุนงศ์เถร คนทั้งหลายเรียกว่า พระปลัดเอี่ยมใหญ่ (สมัยท่านเป็น พระปลัด)

พระมงคลเทพมุนี คนทั้งหลายเรียกว่า พระปลัดเอี่ยมเล็ก (สมัยท่านเป็น พระปลัด)

ถึงปีเถาะ พระพุทธศักราช ๒๔๓๔ สมัยรัชกาลที่ ๕ เดือนสมณะศักดิ์ จากพระครูพจนโกศล เป็น พระราชาคณะสามัญที่ พระสุธรรมธีรคุณ ได้รับพระราชทานนิตยภัตเดือนละ ๑๒ บาท

วันที่ ๑๔ กันยายน ๒๔๓๔ เดือนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่ พระมงคลเทพมุนี สมณะศักดิ์เสมอชั้น เทพ มีตำแหน่งประกาศดังนี้

ให้เลื่อนพระสุธรรมธีรคุณเป็น พระมงคลเทพมุนี สิริธนนไพบรวัน ปรีตประเทศ เขตอรัญวาสีบพิตร สถิตย์ ณ. พระพุทธบาท เมืองปรีตตะปะ บังคับคณะพระพุทธบาท มีนิตยภัตร รากา ๓ ตำลึงกึ่ง มีถานานุศักดิ์ ควร ตั้งได้ ๕ รูป คือพระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยกรรม ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๕ รูป มีตำแหน่งพระครูผู้ช่วย ๓ รูปคือ

๑. พระครูพุทธบาล	พระครูรักษาพระพุทธบาท
๒. พระครูมงคลวิจารณ์	พระครูรักษาพระพุทธบาท
๓. พระครูญาณมุนี	พระครูรักษาพระพุทธบาท

พระมงคลเทพมุนี (เอี่ยม) ได้เป็นผู้ช่วยพระพุฒาจารย์ (มา) วัดจักรวรรดิ ปีพระพุทธศักราช ๒๔๕๖ รักษาการเจ้าอาวาสวัดราชสิทธิาราม (พลับ) ต่อมาปีพระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดราชสิทธิาราม (พลับ)

ด้านการศึกษา พระสังฆวานวงศ์เถร (งุ่ม) เป็นพระอาจารย์ใหญ่ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ด้านการศึกษา พระปริยัติธรรม พระมหาสอน เป็นพระอาจารย์ใหญ่

วันพฤหัสบดีที่ ๗ กันยายน ๒๔๕๗ จึงขอลาออกจากเจ้าคณะพระพุทธบาท และเจ้าอาวาสวัดราชสิทธิาราม เพราะชราภาพพลภาพ จึงถวายพระพร ขอลาออกจากหน้าที่ ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ (สิ้นรัชกาลที่ ๕ แล้ว) ท่านเป็นเจ้าอาวาสอยู่ประมาณ สามเดือนเศษ

พระมงคลเทพมุนี (เอี่ยม) อาพาธด้วยโรคชรา และถึงแก่ภรรณภาพ เมื่อวันที่เสาร์ที่ ๑๘ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๖๖ จำนวนอายุได้ ๘๕ ปี พระราชทานเพลิงศพเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ (นับเดือนไทย เดือนสิงหาคม-เดือนมีนาคม เป็นปี ๒๔๖๖- เดือนเมษายน เป็นปี ๒๔๖๗)

ผลงาน ของพระมงคลเทพมุนี คิดทำนองหลวงสวดพระอภิธรรม ๑ เป็นนักเทศมหาชาติฝีปากเอก ๑ เป็นกวี แต่งลิลิตมหาราชครั้งเป็น พระปลัดเอี่ยม ๑